

ARNAU DE VILANOVA : *Obres catalanes*. Volum I : *Escrits religiosos*. Volum II : *Escrits mèdics*. A cura del P. MIQUEL BATLLORI. Pròleg de JOAQUIM CARRERAS I ARTAU. Barcelona, Editorial Barcino, 1947. 262 pàgs. ; 282 pàgs. (*ENC*, A, LIII-LIV, LV-LVI.)

Amb l'edició de les obres catalanes completes d'Arnau de Vilanova ha reprès la seva publicació la col·lecció *ENC*. L'oportunitat d'aquesta edició no podia ésser més gran. Arnau de Vilanova és un dels noms més considerables de la nostra Edat Mitjana, i per tant, un dels més escaients per a servir de punt de partida en una nova etapa d'*ENC*.

La present edició aplega tots els escrits religiosos d'Arnau en un volum que havia començat a preparar el nostre malaguanyat amic Ramon d'Alòs-Moner. En continuar la tasca d'aquest, el P. Miquel Batllori trobà segones proves corregides de la *Confessió de Barcelona* i la *Lliçó de Narbona*. Com sigui que els únics manuscrits de l'Arxiu Arxiprestal de Morella que contenien aquestes obres foren destruïts durant la guerra civil espanyola, la present edició ha hagut de servir-se de les proves esmentades. El text dels altres opuscles, tant mèdics com religiosos, del present recull ha estat establert damunt dels manuscrits únics que ens els han conservat.

Aquesta edició no se separa del sistema de transcripció seguit en els volums d'*ENC* apareguts després del 1930 ; o sigui que reproduceix els textos en la forma que apareixen en els còdexs antics, sense regularitzar-ne l'ortografia, si no és en comptats casos. Els textos van precedits d'estudis i acompanyats de notes i glossari. La novetat d'aquests volums ha consistit a posar les notes a peu de plana, amb la qual cosa els volums d'*ENC* han acabat per ajustar-se del tot al sistema habitualment usat en les edicions erudites. Amb això aquests volums no han perdut res de la graciosa presentació tipogràfica que ha distingit la col·lecció des que començà a publicar-se.

Una altra novetat d'aquesta edició dels textos d'Arnau de Vilanova són els extensos estudis que la precedeixen, obra del Sr. Joaquim Carreras i Artau i del P. Miquel Batllori. El Sr. Joaquim Carreras s'encarregà de prologar els dos volums. El primer pròleg ens dona una precisa semblança d'Arnau i el catàleg de les seves obres religioses ; el segon pròleg ens parla d'Arnau com a metge i dona el catàleg de les seves obres mèdiques. Les notícies preliminars del P. Miquel Batllori que segueixen els pròlegs susdits s'ocupen de les obres catalanes contingudes en cada volum. L'anotació dels textos fa sovint referència a aquests estudis preliminars, amb la qual cosa queden aclarides les al·lusions, i, el lector, situat en el marc històric de les obres. El treball dels dos comentaristes s'ha complementat admirablement. Les introduccions del Sr. Carreras i Artau posen al dia tot el que fins ara s'havia fet sobre Arnau. El valor de síntesi i de revisió d'aquest treball és indubtable. En 1909 escriví Ramon d'Alòs-Moner que la biografia d'Arnau de Vilanova encara estava per fer. El Sr. Joaquim Carreras es fa seva aquesta frase en començar el pròleg del primer volum, i en acabar-lo afegeix, pel seu compte, que per la dispersió i pel caràcter fragmentari de les publicacions arnaldianes, «el nostre coneixement d'Arnau de Vilanova, sobretot pel que es refereix al seu ideari espiritual, resulta encara molt imperfecte».

Malgrat tot, la figura d'Arnau, per bé que incompletament estudiada, ens apareix des dels dies ja llunyans de Menéndez Pelayo amb uns perfils vigorosíssims, i els textos religiosos suara publicats de nou, no solament contenen

in nuce, com fa observar el P. Batllori, tot l'ideari polític i reformista que animà els darrers anys de la vida d'Arnau, sinó que ens retraten d'una manera molt vivaç un dels homes més originals del nostre passat, en el qual la ciència més autèntica — tal com en el seu temps podia donar-se —, s'ajuntava a les més quimèriques idees polítiques i religioses. Arnau, que havia assolit una justificada fama de metge, reconeguda a França i a Itàlia, en els anys de la seva maduresa es llançà amb passió a la propaganda d'idees de reforma eclesiàstica difoses arreu pels franciscans exaltats, i aconseguí d'interessar en aquestes idees els monarques del casal de Barcelona regnants a Catalunya i a Sicília. Aquestes propagandes li ocasionaren persecucions. Trencà amb els dominicans i després amb els franciscans; les seves obres foren condemnades; fou empresonat, però les seves poderoses amistats — fou metge de tres papès consecutius, dels nostres comtes-reis, dels reis de Sicília i de Nàpols, i tal vegada del de França — el salvaren quan es veié en destret. En els tractats religiosos es revela l'exaltat, tant en els radicalismes que predica com en la manera capciosa i sovint poc exacta amb què cita i addueix com a prova de les seves teories els llibres del Nou Testament. Sota aquest aspecte l'anotació del P. Batllori és molt interessant, tant pel treball que fa d'identificació de cites com per l'esperit de propagandista que revela en Arnau, esperit disposat, per tal de fer prosèlits, a saltar per damunt de les dificultats que se li presentessin.

Si tots els opuscles religiosos del present recull tenen un gran valor com a documents d'època, la *Confessió de Barcelona*, la *Lliçó de Narbona*, el *Raonament d'Avinyó* i la *Informació espiritual al rei Frederic*, obres escrites entre els anys 1305 i 1310, no solament tenen un gran interès pel coneixement de l'ideari d'Arnau, sinó que també el tenen, i grandíssim, com a textos literaris. Amb molt d'encert diu el P. Batllori que en les quatre peces espirituals esmentades «brilla un pintoresquisme, més tost psicològic, en les invectives exagerades i apassionades contra els seus enemics, que descriu amb breus trets incisius i precisos i manté un estil vigorós i exaltat, veritable espill de l'ideari i la persona de l'autor, a voltes dintre una composició volgudament ampla i periòdica, que no té res a veure amb l'ampullositat artificiosa dels nostres primers humanistes, sinó que és traspuament espontani d'un caràcter essencialment extravertit i accionista».

Caràcter extravertit i accionista, i ensems vehement i càustic, que no recula davant de cap atreviment de llenguatge. La prosa d'Arnau es disposa en una ordenació científica, sense digressions ni superfluitats inútils. Però com que aquests opuscles han estat escrits amb passió, i, a més, es proposaven d'interessar en la reforma espiritual els alts poders de l'època, Arnau cerca, i hi reïx en absolut, com tots els grans pamfletistes, de persuadir els lectors, servint-se dels recursos de llenguatge més eficaços. Un d'ells és l'ús d'expressions pintoresques d'efecte psicològic segur. Usa derivats d'efecte més directe que les parafrasis, com *infantejar*, *bestiejar* (146^{2a}); empra els mots acolorits amb preferència als abstractes; se serveix amplament d'expressions i de comparances populars, i a voltes les disposa com en una exposició, encara que només es tracti d'un enfilall d'imatges que es refereixen a la mateixa idea, com en aquest paràgraf (146^{2a}): «Encara mostra que negú no deu portar la corda ab què sap que deu ésser pres e ligat e rocegat e penjat. Encara mostra que tot hom se deu guardar de passar sens perill per aquell pas que ha de passar, vulla o no. Encara mostra que més deu hom ajustar e fer pertreyt en aquell alberch que hom ha a star tots temps, que en aquell que en breu temps lo desempararà, al

qual jamés no tornarà. Encara mostra que hom no deja metre son cor o tresor en armari lo qual és cert que no pot ésser saul, ans finalment lo perdrà». En altres indrets ja no simula, com en l'anterior, una argumentació, sinó que simplement acumula les comparances per intensificar la demostració: «E fa com l'infant, que més ama una poma o un ocell, que no fa huna ciutat e un regne; axí com la bèstia, que no ama sinó ço que veu e sent en sa presència, e de ço que ha a venir no à pensament ni cura. E pren-li axí com a'quell que en huna barcha avallava per hun flum, e vehé en huna riba hun ram de figuera hon havien de belles figures e stené la mà, e tirà lo ram stretament tan fort, que fora sortí de la barcha e neguà: axí perdé-ho tot quant volia, ço és, la barcha e les figures e si mateix. Tot en axí, en la barcha de son cos va cascú continuadament per lo flum de la mort humana: si sten la mà per obrar als plaers de aquest segle, ni'ls streny o s'esforce de tenir-los per amor de Déu, cert és que negarà, segons damunt és dit» (149²⁵ ss.). Aquest estil, amb complet domini de tots els mitjans expressius, assoleix una elevada categoria literària, i s'anticipa al dels grans moralistes de la fi del segle XIV, Eiximenis i sant Vicenç Ferrer.

Però quan Arnau de Vilanova demostra millor la mesura de les seves possibilitats és en el blasme. El *Raonament d'Avinyó*, diatriba furibunda contra els falsos eclésiàstics, és una admirable mostra de literatura polèmica, implacable, apassionada, corrosiva, recurrent a tota mena de violències de llenguatge, i no deturant-se davant de res, ni davant la irreverència, per tal de deixar desfets els seus adversaris. La fúria amb què Arnau embesteix els seus enemics es veu en les frases brutalment despectives amb què tracta els qui sostenien que Jesucrist no havia revelat la fi del món a la seva Mare. «Ells parlen no com doctors evangèlics, mas axí com bovers. Car bover veu que'l vedell mostre a sa mare lo cap e la coa e tot quant pot, e li salte davant; tot axí, aquests donen a entendre que nostre Senyor placentjàs a la mare per inclinació carnal, e que no's comportave ves ella segons la regla de la saviea eternal, mas axi com vedel a la vaca» (211⁵ ss.). El seu tarannà expansiu e lliura a l'expressió efectista, tant quan es tracta dels seus enemics com quan parla d'ell mateix o dels seus. Del bon cristià diu que «és ase de nostre Senyor, e que ell lo pot trametre al molí o a lenya o ço que li plàcie, e de tot deu ésser alegre e pagat» (166¹⁴). Ell mateix es compara amb «i. escaravat... ço és, i. home qui, per son ofici, tracte altruy fems... e [Déu] à'l feyt volar per diverses parts de christians, e fiçar en la cara tots los mayors de la Christiandat...» (213²²).

Els opuscles mèdics, un d'ells traduït per Berenguer Sarriera, en el segle XIV, tenen un indubtable interès com a tèxtos de llengua, però escàs com a textos literaris. Les traduccions són molt deficientes, com es pot veure per la pacient i minuciosa anotació del P. Batllori.

Amb tot i que faci notar el Sr. Joaquim Carreras que Arnau de Vilanova fou per damunt de tot un gran metge i només incidentalment un propagandista religiós, hem de reconèixer, però, que són les obres religioses, incloent-hi les lletres, tant en llatí com en català, les que l'han fet mereixedor d'un lloc d'honor en la literatura catalana, al costat de Ramon Llull, del qual és contemporani. Les traduccions catalanes de les obres mèdiques d'Arnau aporten materials d'interès per al lexicògraf. Creiem, però, que sota aquest caire les obres religioses no els són inferiors, i a més tenen el mèrit d'haver creat una prosa que es pot posar al costat de la dels nostres millors oradors i moralistes, i que àdhuc en algun aspecte es pot considerar única.

Dues petites observacions ens permetrem de fer a la meritíssima anotació del P. Batllori. El passatge de la pàg. 137¹¹ «Déu lavores trametrà als cristians pastor e vicari séu...» no creiem que es refereixi a l'elecció de Climent V, car és redactat en futur; més aviat s'ha de referir al papa sant, que segons les profecies de Gioachino de Fiore havia de restaurar en el món la vida evangèlica. Quant al sentit de la pàg. 159¹⁷, hem de fer avinent que és del tot clar. Arnau diu que als infants només se'ls ha d'ensenyar a amar Jesucrist. Aquests infants són comparats a una capsa. Mentre sigui nova, si s'omple només de lliçó celstial, després a penes si es podrà corrompre amb licor corporal o terrenal. Potsèr on diu *liçó* estaria millor el mot *licor*, com en la ratlla següent, per un efecte de simetria de la frase, però la manca de manuscrits no permet de fer modificacions si no en casos que siguin absolutament indispensables.

Pere BOHIGAS

Chronique catalane de Pierre IV d'Aragon, III de Catalogne, dit le Cérémonieux ou «del Punyaleit». Éditée par AMÉDÉE PAGÈS. Toulouse, E. Privat - Paris, H. Didier, 1942. (6) + LXXIV + 472 pàgs., 1 facs. («Bibliothèque Méridionale», 2e série, tome XXXI.)

Singular destí el d'aquest llibre que, encomanat per l'IEC, per a la seva col·lecció de «Cròniques Catalanes», als Srs. Amadeu Pagès i Ramon d'Alòs-Moner ja fa una vintena d'anys, ha hagut de veure la llum a França en 1941-42, en circumstàncies excepcionals per a aquest país i per al nostre, després de sofrir nosaltres una guerra civil, trobant-se França en guerra i sota una ocupació estrangera, i havent mort Alòs-Moner sense haver pogut contribuir a l'edició que ara ens ocupa més que en una proporció molt inferior a la que inicialment havia estat prevista.

I malgrat tot, aquest llibre ha d'ésser benvingut per a nosaltres: una de les «quatre perles» de la nostra literatura medieval ha estat publicada per primer cop en edició crítica i després de més de mig segle de no haver estat objecte de cap altra edició. Com és sabut, la crònica del *Cerimoniós* va ésser impresa per primera vegada dins de les *Chroniques de Espanya* de Pere Miquel Carbonell en 1546-47, i, després d'aquesta edició i prenent-la per base, hom l'havia publicada dues altres vegades, en 1850 i en 1885. Però la comparació de les edicions amb els diversos manuscrits que es conservaven de la crònica revelava que el text d'aquelles era molt defectuós i que calia establir-lo críticament després d'un estudi aprofundit d'aquests. Aquest estudi havia estat iniciat amb fruit pel Sr. Pagès ja en 1889, i per això era natural que fos ell l'encarregat de dur a terme l'establiment del text de la nova edició. Les seves primeres investigacions, confirmades suara per altres treballs més recents, revelaven l'existència de dues redaccions diferents de la crònica de Pere III: una d'escrita en el període 1375-83 i una altra que ampliava i retocava la primera i que hauria estat feta en 1385. Aquesta segona redacció és la que havia estat utilitzada en les tres edicions citades. El text que ara ens dona el Sr. Pagès presenta totes dues redaccions i mitjançant uns senzills recursos tipogràfics ens permet una detallada comparació entre ambdues, en forma que, si resulta potser enganyadora per al lector corrent, és molt avançada per a l'estudiós, sobretot perquè posa de manifest molt clarament el